

ÜLEILMNE MAJANDUS 2009. AASTAL

2009. aasta oli üleilmsele majandusele endiselt raske peamiselt seetõttu, et arenenud riikides toimus ulatuslik majanduslangus. Rahvusvahelise Valuutafondi hinnangul aeglustus üleilmne majanduskasv 2009. aastal 3%lt -0,8%le. Majanduslanguse põhi jäi arenenud riikides I ja II kvartalis ning II ja III kvartalis toimus pööre elavnemise suunas tänu arenenud riikide keskpankade ja valitsuste ulatuslikele raha- ja eelarvepoliitilistele meetmetele. Rahapoliitilised intressimäärad langetati läbi aegade madalaimale tasemele (USAs 0,0-0,25%le ja euroalal 1%le) ning riigieelarve puudujääk kasvas mõnes arenenud riigis ligi 10%ni SKPst. Koos kahanenud laovarudega panid need meetmed aluse majanduskasvu taastumisele ning finantssektorit haaranud krediidi- ja likviidsuskriisi leevenemisele. 2009. aasta lõpus majanduskasv küll kiirenes, kuid kriis oli nii ulatuslik ja sügav, et jätkusuutliku majanduskasvu kiiret taastumist arenenud riikides ei ole siiski oodata. Kogu maailmamajanduse kasvuväljavaated on paremad, 2010. aasta SKP kasvuks prognoositakse 3,9%.

Piirkonniti oli majanduskasv 2009. aastal väga ebahütlane ning aasta jooksul süvenesid ka arenenud riikide endi erinevused. Arenenud riikides oli SKP langus kokkuvõttes 3,2%, arenevad riigid aga jäid kasvu mõttes plusspoolele, ehkki kasv aeglustus seal 2,1%le. Majanduskasvu liidripositsiooni säilitasid Aasia arenevad tööstusriigid 6,5%ga, kusjuures Hiina majanduskasv oli 8,7% ehk vaid üks protsent aeglasem kui 2008. aastal. Kesk- ja Ida-Euroopas oli seevastu tegemist sügava majanduslangusega, SKP kahanes selles regioonis eelmise aastaga võrreldes 4,3%. Arenenud riikidest vähenes SKP USAs hinnanguliselt 2,5%. Euroala majanduslangus oli veelgi sügavam (3,9%) ja Jaapanis moodustas SKP

langus tervelt 5,3%. Majandusaktiivsuse vähenemine tõi kaasa tööpuuduse kiire kasvu, mille tase tõusis USAs ja euroalal 10%ni ning Jaapanis 5,7%ni.

Kogunõudlus vähenes, seetõttu langes inflatsioonitempo 2009. aastal märgatavalt, kusjuures aasta keskpaiku oli see kõigis G3 riikides negatiivne. Arenenud riikides tervikuna alanes inflatsioon 3,4%lt 0,1%le, mille tingis muu hulgas energiatoormehinnalangusest tulenev baasiefekt. Toormehindade pöördumine tõusule 2009. aasta alguses ja majanduse elavnemine teisel poolaastal panid aluse inflatsiooni taastumiseks. Suurt inflatsioonisurvet arenenud riikides siiski ei olnud, sest tööpuudus oli kõrge ja tootmisvõimsus alakooramatud. Jaapani majanduses jäi endiselt püsima deflatsioon: aastane hinnalangus oli 0,8%.

Üleilmsetel finantsturgudel võis 2009. aastal täheldada stabiliseerumist, finantskriisiga kaasnenud kõrge volatiilsuse alanemist ja suunda majanduskasvu väljavaadete paranemisele. G3 riikide peamised aktsiaindeksid tõusid aastaga 20-25%, tehes tasa ligikaudu poole 2008. aastal toimunud langusest. Nagu eespool märgitud, pöördus tõusule ka toorme hind; 22 peamise toorme hindu peegeldav CRB indeks suurenes aastaga 34%. Toornafta hind tõusis 78% ja endiselt püsis tugev nõudlus kulla järele, mille hind tõusis 24% ehk enam kui 1000 dollarini untsist. Rahapoliitiliste intressimäärade alandamine ja riiklik toetus finantssektorile aitasid kaasa pankadevahelise rahaturu intressimäärade langusele. Riiklike võlakirjade turul jäid lühiajalised intressimäärad loiu majanduskasvu tõttu suhteliselt madalaks ja stabiilseks, samal ajal kui pikaajalised intressimäärad mõnevõrra tõusid.

AMEERIKA ÜHENDRIIGID JA JAAPAN

2009. aastal toimus USAs majanduslangus, SKP kahanes eelmise aastaga võrreldes 2,5%. Majanduslanguse suurt ulatust näitab see, et tööstustoodangu aastakasv alanes juunikuuks -13,3%le. Majanduslanguse põhi saavutati II kvartalis ja aasta teises pooles võis täheldada majandusaktiivsuse märgatavat elavnemist. Neljandas kvartalis oli SKP aastakasv juba positiivne (0,1%).

Tootmise langus sundis firmasid jõulisemalt vähendama kulusid ja vallandama töötajaid. 2008. aastal alanud tööpuuduse kasv jätkus kiiresti peaaegu kogu aasta vältel, tõustes 12 kuuga 7,4%lt 10%le. Tööpuuduse haripunkt oli oktoobris (10,1%), aasta lõpukuudel tööturg stabiliseerus.

Tööpuuduse kasv ja ebakindlad majandusväljavaated mõjutasid negatiivselt eratarbimist. Eratarbimine läbis sügavaima mõõnapunkti aprillis, kui jaemüügi aastakasv oli langenud -10%le. Aasta teises pooles hakkas jaemüük suurenema ja detsembris oli aastakasv juba 5,4%. Elamuturg, millel oli oluline roll majanduskriisi käivitamisel, stabiliseerus pisut: kasutatud majade müük hakkas teisel poolaastal kasvama. Surutisest aga räägib see, et uute elamute müük vähenes endiselt ja oli aasta lõpus viimase 30 aasta madalseisu lähedal. Tarbijate kindlustunde hakkas küll esimeses kvartalis pisut suurenema, kuid oli endiselt madal.

USA majanduse välistasakaal paranes 2009. aastal: jooksevkonto puudujääk vähenes 2,6%ni SKPst, mis oli põhiliselt tingitud sisenõudluse ulatuslikust vähenemisest. Elavnemisega kaasnes pööre väliskaubanduse aktiivsuses: aasta teisel poolal hakkas kaubakäive taas kasvama.

Majanduslangus tõi kaasa inflatsiooni languse, kusjuures aasta arvestuses oli tegemist isegi deflatsiooniga 0,4%. Tarbijahindade aastakasv oli negatiivne märtsist oktoobrini ning inflatsioon taastus alles novembris. Energia ja toiduainete hindu arvestamata kõikus inflatsioon vahemikus 1,4–1,9%.

Majanduse elavdamiseks ja finantskriisi leevendamiseks hoidis USA föderaalreserv baasintressimäära kogu aasta vältel läbi aegade madalaimal tasemel (0,0–0,25%) ja järgis nn kvantitatiivse leevendamise poliitikat. Valitsus toetas majandust administratiivsete meetmete kõrval ka ekspanstiivse eelarvepoliitikaga, mistõttu riigieelarve puudujääk kasvas 5,8%lt 12,5%le.

Jaapanis oli majanduslangus G3 riikidest sügavaim, ulatudes 5,3%ni. Selle põhjus oli eeskätt Jaapani majanduse suur sõltuvus välisnõudlusest, mis üleilmse kriisi tingimustes tugevasti vähenes. Ekspordilanguse ja nõrga sisenõudluse tõttu kahanes märgatavalt tööstustoodang, mille aastakasv alanes märtsis -36%le. Ekspordi nõrgestas lisaks loiuale välisnõudlusele ka jeeni tugevnemine. Sisenõudlus on Jaapanis olnud suhteliselt nõrk juba aastaid, jaemüügi aastakasv oli negatiivne kogu aasta vältel. Tööpuudus tõusis 12 kuuga 4,3%lt 5,1%le.

Hiina ja teiste Aasia riikide kiire majanduskasvu tõttu hakkas siiski ka Jaapani majandus II kvartalis tõusma, esimesena G3 riikidest. Majandusaktiivsuse elavnemisest hoolimata oli inflatsioon aasta lõpus endiselt negatiivne, tarbijahindade aastakasv oli detsembris -1,7%. Deflatsiooni surve vähendamiseks ja majanduse elavdamiseks hoidis keskpank kogu aasta vältel baasintressimäära nullilähedasel tasemel ja riigieelarve puudujääk kasvas ekspanstiivse eelarvepoliitika tulemusel 10,5%le.

EUROALA

Ka euroala riigid läbisid 2009. aastal ulatusliku majanduslanguse, euroala SKP vähenes eelmise aastaga võrreldes hinnanguliselt 3,9%. Nii nagu USAs ja Jaapaniski, vähenes märgatavalt tööstus- ja teenindussektori aktiivsus. Tööstustoodangu kasvutempo langes aprillis madalaimale tasemele ehk -20,2%le. Majanduslanguse sügavaim etapp jäi esimesse poolaastasse, teisel poolaastal hakkas SKP taas kasvama ja algas mõõdukas elavnemine. See väljendus eeskätt tootmise kasvu taastumises, samal ajal kui eratarbimine ja sisenõudlus jäid üsna nõrgaks. Tööpuudus tõusis 12 kuuga 8,2%lt 10%le.

Inflatsiooni areng oli euroalal samasugune nagu USAs ja Jaapanis. Majanduslangus ja toormehindade alanemine põhjustasid aasta keskel tarbijahindade languse, kuid aasta lõpukuudel nõrk hinnakasv taastus. Euroala tarbijahinnad kasvasid eelmise aastaga võrreldes keskmiselt 0,3%.

Euroala rahapoliitika oli 2009. aastal otsustavalt suunatud finantskriisi leevendamisele ja majanduskasvu elavdamisele. Baasintressimäär langetati 2,5%lt 1,0%le ning säilitati sellel tasemel kogu ülejäänud aasta vältel.

Euroala riikide majandusolukorra erinevused tulid kasvu aeglustumise käigus üha selgemini esile, põhjustades pikaajaliste riiklike võlakirjade intressimäärade vahe kõige ulatuslikuma kasvu euro kasutuselevõttust alates. Sügava majanduslanguse tingimustes ei suutnud euroala riigid hoida eelarvepuudujääki stabiilsuse ja kasvu paktis ette nähtud 3% piires. Kogu euroala eelarvedefitsiit paisus 6,2%le, kusjuures mõnes riigis (Kreeka, Hispaania ja Iirimaa) ületas see 10%. See tõi kaasa nende riikide võlakirjade intressivahe märgatava suurenemise Saksamaa int-

ressimääradega võrreldes. Kuigi olukord aasta esimesel poolel mõnevõrra leevenes, teravnes probleem aasta lõpus ja taas tuli ilmsiks vajadus ühtsema ja rangema eelarvepoliitika järele.

Euroala väljavaated 2010. aastaks on majanduse elavnemise tõttu paranenud. Rahvusvaheline Valuutafond prognoosib 2010. aastaks umbes 1% majanduskasvu ja Euroopa Keskpank võib aasta keskel hakata üllileebet rahapoliitikat normaliseerima.¹

¹ Rahvusvaheline Valuutafond, „World Economic Outlook Update”, jaanuar 2010.